

**אטוב
התורה**

הפטרות שבת חנוכה // המשגיח הרב שרון יוסט שליט"א

בשבת חנוכה, אנו קוראים בנבואת זכריה הנביא (זכריה ב, יד-יז):

רְנִי וְשִׂמְחִי בַת צִיּוֹן כִּי הִנְנִי בָא וְשִׂכְנֹתִי בְּתוֹכָךָ נָא; וְנִלְווּ גוֹיִם רַבִּים אֵלַי הַיּוֹם הַזֶּה וְהָיוּ לִי לְעָם וְשִׂכְנֹתִי בְּתוֹכָךָ וַיְדַעַתְּ כִּי ה' צְבָאוֹת שְׁלַחְנִי אֵלָיךָ; וְנִחַל ה' אֶת יְהוּדָה חֶלְקוֹ עַל אֲדָמַת הַקֶּדֶשׁ וַיִּבְחַר עוֹד בִּירוּשָׁלַם: הַס כָּל בְּשָׂר מִפְּנֵי ה' כִּי נְעוּר מִקְּעוֹן קִדְשׁוֹ:
 וצריך להבין, מה הקשר בין זכריה שחי בתקופת שיבת ציון ובניין בית המקדש השני, לבין מאורעות החנוכה שאירעו כ-200 שנה לפני כן. לעומת בית ראשון שנבנה על בסיס ממלכה חזקה, הרקע לבניין בית שני שונה בתכלית. העם נמצא תחת שלטון זר, השולט גם על ארץ ישראל, ורבים מסתפקים האם עדיין נמצא הקב"ה אתנו. וכך אמרו חז"ל בספרי (במדבר פרשת שלח פיסקא קטו):

אני ה' אלהיכם עוד למה נאמר, והלא כבר נאמר אני ה' אלהיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים, ומה ת"ל אני ה' אלהיכם עוד? כדי שלא יהו ישראל אומרים, מפני מה צונו המקום, לא שנעשה וניטול שכר, לא עושים ולא נוטלים שכר. כענין שאמרו ישראל ליחזקאל שנאמר יצאו אלי אנשים מזקני ישראל וישבו לפני (יחזקאל כ א) אמרו לו: יחזקאל עבד שמכרו רבו לא יצא מרשותו? אמר להם הין. אמרו לו, הואיל ומכרנו המקום לאומות העולם יצאנו מרשותו. אמר להם, הרי עבד שמכרו רבו על מנת לחזור שמא יצא חוץ לרשותו. והעולה על רוחכם היה לא תהיה אשר אתם אומרים נהיה כגוים אשר סביבותינו וכמשפחות האדמה לשרת עץ ואבן חי אני נאם ה' אם לא ביד חזקה ובזרוע נטויה ובחימה שפוכה אמלוך עליכם.

תחושת העם הינה ש-ה' כועס עלינו, לכן העניש אותנו בגלות, בעוד הגויים יושבים לבטח. ואכן, כך אומר הנביא זכריה בתחילת ספרו:
 בַּחֲדָשׁ הַשְּׁמִינִי בְּשַׁנַּת שְׁתַּיִם לְדִרְגוֹשׁ הָיָה דְבַר ה' אֶל יְזַכְרִיָּה בֶן בִּרְכִיָּה בֶן עֲדוֹ הַנְּבִיא לְאֹמֹר. קִצְפָה ה' עַל אֲבוֹתֵיכֶם קִצְפָה:

ובהמשך (פס' יא-יב):

וַיַּעַן אֶת מְלָאכֵי ה' הַעֲמִיד בֵּין הַהַדְסִים וַיֹּאמְרוּ הַתְּהַלְכֵנוּ בְּאֶרֶץ וְהִנֵּה כָּל הָאֶרֶץ יִשְׁבֹּת וְשִׁקְטָת: וַיַּעַן מְלָאכֵי ה' וַיֹּאמְרוּ ה' צְבָאוֹת עַד מַתִּי אֶתָּה לֹא תִרְחַם אֶת יְרוּשָׁלַם וְאֶת עַרְי יְהוּדָה אֲשֶׁר זָעַמְתָּהּ זֶה שְׁבָעִים שָׁנָה:
 הנביא בא לעודד את רוח העם, "רני ושמחי בת ציון"..." ואפילו הגויים יכירו בכך: "ונלוו גוים רבים אל ה' ביום ההוא..." - לא רק שיכירו בהשגחת ה' על ישראל, אלא אף ירצו להצטרף אל עם ה'.
"וַיִּרְאֵנִי אֶת-יְהוֹשֻׁעַ הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל עֹמֵד לִפְנֵי מְלָאכֵי ה' וְהִשְׁטֹן עֹמֵד עַל-יְמִינוֹ לְשִׁטְנוֹ"; הכהן הגדול מייצג את עם ישראל המחכה להיגאל, אך יש קטרוגים על העם. **"וַיְהוֹשֻׁעַ הָיָה לְבָשׁ בְּגָדִים צֹאֲאִים וְעֹמֵד לִפְנֵי הַמְּלָאכֵי"** - העם מלא בעוונות. מה עושים? מצד אחד חייבת להגיע הגאולה, אך מצד שני העם לכאורה לא ראוי לכך?

הקב"ה מחליט: **"וַיֹּאמֶר ה' אֶל הַשְּׁטֹן יִגְעַר ה' בְּךָ הַשְּׁטֹן וַיִּגְעַר ה' בְּךָ הַבַּחֲר בִּירוּשָׁלַם הַלּוֹא זֶה אֹד מִצֵּל מֵאֵשׁ.** ובהמשך: **"וַיַּעַן וַיֹּאמֶר אֶל הַעֲמִידִים לִפְנֵי לְאֹמֹר הַסִּירוּ הַבְּגָדִים הַצֹּאֲאִים מֵעַלְיֹ וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו רְאֵה הָעֵבְרָתִי מֵעַלְיָ עוֹנָה וְהַלְבָּשׁ אֹתָהּ מִחֻלְצוֹת".** ואכן, כבר בגאולת מצרים ראינו שהקב"ה מוכן לגאול את עמו אפילו שאינם ראויים לכך מצד עצמם. גם בגלות בבל, עם ישראל נמצא בסכנת התבוללות, וצריך לפעול בדחיפות להצילו.

אבל, שום דבר לא בא בחנם: **"כֹּה אָמַר ה' צְבָאוֹת אִם בְּדַרְכֵי תִלְךָ וְאִם אֶת מְשֻׁמְרֹתֵי תִשְׁמֹר וְגַם אֶתָּה תִּדְוֶן אֶת בֵּיתִי וְגַם תִּשְׁמֹר אֶת חֻצְרֵי וְנִתְּתִי לָךְ מִהַלְכִים בֵּין הַעֲמִידִים הָאֵלֶּה".** ישנה בחירה חופשית גם לאחר שנגזר מלמעלה על הגאולה. הגאולה יכולה להיות מינימלית, מוגבלת רק לדברים מסוימים, וברמה נמוכה (הן במישור הפרטי כגון שהגויים יחדלו מלהתנכל לעם, והן במישור הרוחני כגון בניין המקדש ללא השראת שכינה מלאה). אבל, אם תתאמצו ותפעלו בכל הכח - אם בדרכי תלך ואם משמרת תשמור - אז **"ונתתי לך מהלכים בין העומדים האלה".** **"שְׁמַע נָא יְהוֹשֻׁעַ הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל אֶתָּה וְרַעֲיָה הַיְשֻׁבִים לִפְנֵיךָ כִּי אֲנִישִׁי מוֹפֶת הַמָּהָה** (ראויים הם לעשות להם מופת-מפרשים) **כִּי הִנְנִי מֵבִיא אֶת עֲבָדֵי צִמְחָה: כִּי הִנֵּה הָאָבוֹת אֲשֶׁר נִתְּתִי לִפְנֵי יְהוֹשֻׁעַ עַל אֲבוֹתָם אֲחַת שְׁבָעָה עֵינָיִם הִנְנִי מִפְּתַח פֶּתְחָהּ נָא ה' צְבָאוֹת וּגו'.** [על שם עיני הקדוש ברוך הוא, שבעיניו ולבו להוסיף עליו על אחד שבעה כו', לימד שנתן עיניו להרבות כבוד הבית בבניינו-רש"י].

// המשך בעמוד האחורי

אגרת מכוננת

מי יודע מהי האגרת הכי מפורסמת של מרן הראי"ה קוק זצ"ל? רגע, אל תשיבו מיד: **אגרת תקנ"ה**. אני מתכוון לשאול: מהי האגרת ההלכתית הכי מפורסמת של הרב? זו כבר חידה יותר קשה. ובכן, מדובר על אגרת שנדפסה במשפט **כהן, סימן קמד**, והיא קשורה מאד לימים אלו. גם לחנוכה, גם למלחמה, וגם להבנת התוקף ההלכתי של מלכות ישראל בימינו.

אגרת זו נכתבה לרב שלמה זלמן פינס ז"ל, ממנהיגי הקהילה היהודית בציריך (שוויץ), וממרבצי התורה בעיר. הרב פינס הכיר את מרן הרב זצ"ל בתקופת מלחמת העולם הראשונה, בזמן שהרב שהה בציריך, והוא מעיד על עצמו "שכל ימי שְׁבֵט הרב שם, לא זהו ידי מתוך יד". לאחר המלחמה, החל משנת תרע"ח, הצטרף הרב פינס לתנועת 'דגל ירושלים' שהקים הרב קוק, והיה מראשי מפיצי רעיונותיה. ככל הנראה, לא כל צאצאיו הלכו בדרכו הציונית, שכן אחד מנכדיו הוא הרב משה שטרנבוך שליט"א, ראב"ד העדה החרדית... האגרת המדוברת, כמו גם קודמתה (סימן קמג), נכתבו על ידי הרב בתקופת מלחמת העולם הראשונה (תרע"ז), בהיותו שוהה בשוויץ, בעיר סט-גלן. אגרות אלו עוסקות בהלכות מלחמה, ובדיני פיקוח נפש והצלת הרבים. בתוך דבריו, קבע הרב **שניהול המלחמות הוא חלק ממשפט המלוכה**, והוא מסור בלעדית להחלטות המלך.

קבינט המלחמה של החשמונאים

בעקבות כך, שאל אותו הרב פינס, מה היה ההיתר של החשמונאים לצאת למלחמה, והרי לא הייתה שם הוראת מלך. תחילה השיב לו הרב (אות יד), שהשאלה על החשמונאים כלל לא מתחילה, משום שהייתה זו שעת שמד, ומלחמתם הייתה לצורך העמדת הדת על תילה:

ומה שכתב כבוד תורתו, דאם מלחמות ממשפט המלוכה הן, איך נלחמו החשמונאים כנגד חיילות סוריא בלא מלך. הנה על המלחמה היסודית של החשמונאים, שהייתה בייחוד נגד השמד ושעת הגזירה של היוונים, להשכיחם תורתך ולהעבירם מחוקי רצונך, על זה אין מה לשאול כלל, שהרי גם על מצוה קלה ייהרג ואל יעבור, ואיך לא תהיה רשות וגם חובה להתחזק במלחמה, כדי לבטל את כוח השמד ולהעמיד את כללות הדת על תילה!?

ועדיין יש לשאול, מה היה ההיתר של החשמונאים להמשיך להילחם במשך כמאתיים שנה, גם לאחר שהוסרו גזירות השמד. על כך השיב הרב, שבתקופה זו כבר הועמדו מלכים, והיה להם תוקף הלכתי להורות על יציאה למלחמה:

ועל המלחמות הבאות אחר כך, שגם המלכים הכשרים שבהם נלחמו, אז הלא כבר היו מלכים מועמדים על פי הסכמת האומה.

מי ממליך את המלכים?

אבל כאן יש בעיה קשה. שהרי לא כל אדם רשאי להתמנות למלך. ולא כל מי שמכריזים עליו כמלך מקבל **סמכות הלכתית של מלך**. יש בזה כללים הלכתיים מאד ברורים. אחד מהם הוא, שאין ממנים מלך אלא **על פי סנהדרין של שבעים ואחד ועל פי נביא**, ולא די בהסכמת האומה. וכפי שכתב הרמב"ם (הל' מלכים פ"א ה"ג ו"ה):

[ג] אין מעמידין מלך בתחילה אלא על פי בית דין של שבעים זקנים, ועל פי נביא...

[ח] נביא שהעמיד מלך משאר שבטי ישראל, והיה אותו המלך הולך בדרך התורה והמצוה ונלחם מלחמות ה' - הרי זה מלך, וכל מצוות המלכות נוהגות בו.

הרב הציע שתי הצעות ליישוב הקושיה. תחילה כתב שיתכן שהצורך בנביא הוא בזמן שיש נבואה בישראל, אך בזמן שפסקה הנבואה, כמו בתקופת החשמונאים, די בהסכמת בית הדין הגדול:

וצריך לומר, דבזמן שיש נביא בישראל - גם בדיעבד אין מלך עומד בלא נביא; אבל כשאין נביא - אז מעמידין על פי בית דין הגדול.

עוד הציע הרב, שדווקא בזמן שקיימת מלכות בית דוד אין להעמיד מלך אחר על ישראל אלא בהוראת נביא, אבל לאחר שפסקה שושלת בית דוד, כמו בתקופת החשמונאים, די בהסכמת בית הדין הגדול:

ואולי כוונת הרמב"ם, דדווקא בזמן שעומד גם כן מלך מבית דוד, אם העמיד נביא מלך אחר על חלק מישראל או רובו - יש לו דין מלכות, וזה אי אפשר בלא נביא... אבל כשיש עיכוב, ואין עומד מלך מבית דוד,

כשכבר נפסקה שלשלת הירושה מכמה דורות על ידי הגלות, ולא נתברר מי הוא הזוכה לשבת על הכיסא - אז מעמידין גם בלא נביא, אלא על פי בית דין. וזה היה עניין מלכות בית חשמונאי.

בחירות = מלך + נביא

אבל אחרי כל זה הטיל הרב זצ"ל את **הפצצה העיקרית**:

והוא מזה נראים הדברים, שבזמן שאין מלך - כיון שמשפטי המלוכה הם גם כן מה שנוגע למצב הכללי של האומה - חוזרים אלה הזכויות של המשפטים ליד האומה בכללה.

כאן בא הרב לפתור בעיה שורשית וקיומית. אם אכן אנו אומרים שכל משפטי המלוכה, ובכלל זה ההחלטה על יציאה למלחמות, מסורה רק למלך שהועמד על פי נביא או על פי בית דין הגדול - מה תעשה האומה בזמן שלא הועמד לה מלך כזה? כיצד תוכל אומה חפצת חיים להתנהל עם כלל הלכתי נוקשה זה? וכי כל זמן שאין בית דין הגדול בישראל לא נוכל להגן על בטחוננו, ולנהל את מערכות החיים הלאומיות שלנו?!

בתקופת ביניים שכזו - מחדש הרב חידוש מכונן - **"חוזרים אלה הזכויות של המשפטים ליד האומה בכללה"**. מטעם זה:

נראה שגם כל שופט שקם בישראל - דין מלך יש לו, לעניין כמה משפטי המלוכה, ובייחוד למה שנוגע להנהגת הכלל...

למה שנוגע להנהגת הכלל: כל שמנהיג את האומה - דן הוא במשפטי המלוכה, שהם כלל צורכי האומה הדרושים לשעתם ולמעמד העולם... לעניין משפט המלוכה, שנוגע להנהגת הכלל, ודאי גם שופטים מוסכמים ונשיאים כלליים - במקום מלך הם עומדים.

זהו כוח הסמכות של ראשי הגלויות בבבל, כפי שכתב הרמב"ם בהלכות סנהדרין (פ"ד ה"ג): "ראשי גלויות שבבבל - במקום מלך הן עומדים, ויש להם לרדות את ישראל בכל מקום". וזהו יסוד סמכותם ההלכתית של מלכי בית חשמונאי:

וקל וחומר שנשיאים המוסכמים באומה, בזמן שהיא בארצה ובשלטונה, באיזו מדרגה שהיא, שהועמדו בשביל הנהגת האומה... אותם שהוסכמו בעמדתם לכתחילה בשביל האומה בהנהגת הכללית, גם הארצית, **כמלכי בית חשמונאי**, וגם נשיאיהם - פשיטא דלא גריעי מראשי גלויות שבבבל.

כי:

כשמתמנה מנהיג האומה לכל צרכיה בסגנון מלכותי, על פי דעת הכלל ודעת בית דין - ודאי עומד הוא במקום מלך, לעניין משפטי המלוכה הנוגעים להנהגת הכלל.

ראי"ה ממלכתית

גדולי ישראל בדורות האחרונים, נתנו דעתם לברר את יסוד סמכות ממשלות ישראל בזמן הזה לצאת למלחמות, והתבססו על יסוד זה של הרב זצ"ל. כך כתב, למשל, הרב יצחק אייזיק הלוי הרצוג, הרב הראשי השני של ארץ ישראל, שכיהן בתקופת השואה ובראשית ימי המדינה (שו"ת היכל יצחק, אורח חיים, סימן ז'):

ואם כי מלחמת מצוה צריך שתוכרז על פי המלך, ואין לנו מלך; אבל הציבור כולו, או רובו, כפי שביאר כבר קודמי הגאון זצוק"ל בשו"ת משפט כהן - יש לו הסמכות של מלך ישראל.

וכן הובאו דברי הרב בשו"ת ציץ אליעזר (חלק כ, סימן מג), בתוך תשובה ארוכה העוסקת בעניין "תפקידי המלך והסנהדרין בישראל, במלחמת רשות ומלחמת מצוה". אחר שהסיק ש"לפי כל האמור יוצא שבזמן שאין מלך, אין בידינו היכולת להילחם מלחמת הרשות", חזר וכתב:

אבל... בספר משפט כהן כותב דנראים הדברים שבזמן שאין מלך, כיון שמשפטי המלוכה הם גם כן מה שנוגע למצב הכללי של האומה, חוזרים אלה הזכויות של המשפטים ליד האומה בכללה...

וכך פסק הרב עובדיה יוסף זצ"ל (שו"ת יביע אומר, חלק י, ח"מ, סימן ו) בדיונו אודות 'מבצע אנטבה בהלכה':

ולפי מה שכתב בשו"ת משפט כהן, נראה שהסכמת הציבור לבחירת ממשלה - יש לה דין מלכות.

ושבו פסק כן בסוגיית 'דינא דמלכותא דינא', בתשובה המבארת מדוע אין להשתמש מתשלומי מיסים המיועדים לקופת המדינה (ש"ת יחיה דעת, חלק ה, סימן סד):

וכן מבואר מדברי הגר"י קוק בשו"ת משפט כהן, שגם בזמן שאין מלך בישראל - חוזרים כל משפטי המלוכה בכל מה שנוגע למצב הכללי של תושבי ארץ ישראל, אל העם השוכן בתוכה; והממשלה הנבחרת על ידו - יש לה כל דיני מלכות.

גם הרב חיים דוד הלוי זצ"ל, רבה של תל אביב, ביסס על יסוד זה את החיוב לציית לחוקי הממשלה, כשאינם נוגדים את חוקי התורה (ש"ת עשה לך רב, חלק ז, סימן סח):

וכך כותב גם הגר"י קוק זצ"ל בספרו משפט כהן... למדנו מדברי הרב לעניין סמכויות שיפוטיות שיש לשלטון נבחר מדין מלכות. ובנידון דידן ניתן ללמוד גם לעניין חובת הציות לפקודות שלטון נבחר, והעונש לממרים במידה ונקבע בחוק. לפי כל הנ"ל ברור ופשוט, שכל רשות מוסמכת שעמדה לישראל כדין וכהלכה, יש לה זכויות וסמכויות של

שיר לחנוכה // שגיא אמויאל

שלוש גלויות נשלמו עד היום
רביעאה דחילא ואימתני ואיום
גלות מצרים ראשונה במלכות
שם נטלו ממנו בחירה וחירות
ותעל שועתם אל האלקים
ביד חזקה הצילם מהמצרים
פורענות שנייה מאי היא
תגלת פלאסר אכל את פריי
בבל הגלות השלישית
גם לשם ה' את ידו הושיט

גשמי זעף ירדו בעולם
ועיני ישראל חשך מאורם
ויקם מלך חדש ורשע
שלח ידו בכל דבר פשע
רשע כזה שאת שמו אין מחמיץ
רק נרמוז שהיה נגד יוחסין
אמר נבל בליבו חיש קל מהר
את משפחות ישראל לשבר
כל אשר יעשה בריח ומסגר
בחרב ידקר שומר נפשו יזהר

ויהי רצון שירח עלינו אור, יבוא עני בפתח רוכב על חמור.

זכין לאדם שלא בפניו // אביה אוחיון

במשנה בגיטין (יא ע"ב) מובא הכלל 'זכין לאדם שלא בפניו', כלומר אם יש מעשה שהוא זכות לאדם, אדם אחר יכול לעשותו במקומו בלי ידיעתו.

ובגמרא בקידושין (מב ע"א) מובא מקור לדין זכין מהפסוק 'נשיא אחד נשיא אחד ממטה תקחו לנחל את הארץ' שלומדים ממנו שכל נשיא שבט זכה בנחלה בארץ בשביל בני השבט שלו מדין זכין לאדם שלא בפניו, אלא שבהמשך הגמרא לומדת מהפסוק הזה את הדין של אפוסטרופוס לקטנים, ונחלקו הראשונים האם למסקנה נשאר גם הלימוד של זכין או לא.

- רש"י (קידושין מב. ד"ה אלא כדבא) - הלימוד של זכין מהפסוק נשאר גם למסקנת הגמרא בקידושין, אמנם רש"י בב"מ (יא ע"ב ד"ה אלא) מסביר שזכין פועל מדין שליחות שהזוכה נעשה שליח של המקבל, וצ"ל שהפסוק מלמד שבזכין יש שליחות.
- תוס' (כתובות יא ע"א ד"ה מטבילין) - דין זכין הוא מסברא שיש אנו סהדי שהאדם שזוכים בשבילו ממנה את הזוכה כשלוחו ולכן הוא יכול לזכות בשבילו כשליח.

הקצות (קה ס"ק א) הקשה על שיטת התוס' מהגמרא בב"מ (כב ע"א) ששם מבואר שלדעת אב"י שסובר שיאוש שלא מדעת לא הוא יאוש הדין הוא שגם שליחות שלא מדעת לא היא שליחות, ולכן אדם שמפריש תרומה מפירותיו של חברו תרומתו אינה תרומה אפילו אם יתברר לאחר מכן שהיה נח לבעלים באותה התרומה. ולפי זה גם בזכין י"ל שלמרות שיש אנו סהדי שממנה לשליח סוף סוף זה נחשב כשליחות שלא מדעת ולא היא שליחות.

ולכן מסיק הקצות (שם) שדין זכין נלמד מפסוק ולא מסברא כדעת רש"י בקידושין שם, ולפי זה צ"ל שהחידוש של גזירת הכתוב הוא על המינוי

מלכות ולכן, אין ספק שבמדינה דמוקרטית שהשלטון נבחר על ידי העם בבחירות כלליות, הרי שהממשלה הנבחרת על ידי העם - דין מלכות לה, וגם עליה חל אותו חיוב לציית לפקידותיה והוראותיה.

למדנו אם כן, שלממשלות ישראל הנבחרות באופן דמוקרטי על פי רצון העם, יש תוקף הלכתי של מלך, ובכלל זה ניתנה להם הסמכות להוציא את העם למלחמת מצווה.

תפילה למלכות דלכתחילה

כל זה, כאמור, רק בדיעבד, כשעדיין אין לנו נבואה ואין בית דין הגדול שְׁיָמְנו את המלך מטעמם. לכן אנו מתפללים ומייחלים שיצמיח לנו ה' את צמח דוד, ויפיע לנו את מלך המשיח, שכדברי הרמב"ם (הל' מלכים פ"א):

עתיד להחזיר מלכות בית דוד ליושנה, לממשלה הראשונה, ובונה המקדש, ומקבץ נדחי ישראל... ויכוף כל ישראל לילך בה, וילחם מלחמות השם שנזכה בקרוב, בימינו, אמן.

השירה הנאט

והקדוש ברוך הוא מצילנו מידם
ידו לה' חסדו ונפלאותיו לבני אדם
אנא ה הושיעה נא
אנא ה הצליחה נא
הבט נא על צאן מרעיתך
אשר כל יום מצפים ישועתך
ראה נא בכל יום צרות ויסורים
והיצר הרע שעלינו מערים
רחם ה' ועד עת בוא הנחמה
למד די לקרב ואצבעותי למלחמה

ראו היוונים שהם לא מצליחים
עוד יש משכיל חרש את אלקים
אמרו לכתוב בפי העוללים
אין לנו חלק באלקי הישראלים
גם חפץ זה בידם לא צלח
כי ה' ברחמיו את ידו שלח
רביעית גלות אדום
מאז מצפים לגאולה עד היום
בכל יום חנם ילחמוני
רבים אבירי בשן כתרונ

החזן אפסו

שלמרות שבעלמא א"א למנות שליח ע"י אומדנא ללא גילוי דעת מפורש הפסוק מחדש שבזכין מינוי כזה אפשרי¹.

אולם התרומת הדשן (נפח) תירץ את קושיית הקצות על התוס' שיש לחלק בין המקרה בב"מ ששם בזמן הפרשת התרומה אין ידיעה ברורה שנח לבעל הבית בהפרשה ולכן זה דומה ליאוש שלא מדעת לבין הדין של זכין ששם יש אומדנא ברורה כבר ברגע הזכייה שזה נח למקבל ובמקרה כזה גם אב"י יודה. האחרונים הביאו שתי נפ"מ במחלוקת רש"י ותוס':

א. **התופס לבעל חוב שחב לאחרים** - רש"י (ב"מ י ע"א ד"ה לא קנה) כתב שהתופס לבעל חוב שחב לאחרים לא קונה רק כאשר הוא עושה את זה מעצמו אך אם הבעל חוב מינה את התופס שליח הוא יכול לתפוס בשבילו אפילו שחב לאחרים, והתוס' (גיטין יא ע"ב ד"ה התופס) הקשו על רש"י שהרי זכייה מטעם שליחות ואם כן מה זה משנה שהבעל חוב מינה אותו כשליח. והסביר הקצות (שם) שרש"י הולך לשיטתו שזכין נלמד מגזיה"כ וגזיה"כ לא התחדשה כאשר חב לאחרים, אך התוס' לומדים שיש אנו סהדי שמינה אותו ולכן אין לחלק בין זכין לשליח.

ב. **זכין מאדם** - תרומת הדשן (נפח) נשאל לגבי משרתת שלשה עיסה בשביל בעלת הבית והעיסה הייתה מוכנה לאפייה כך שאם תשהה עוד קצת היא תחמיץ אלא שבעלת הבית לא נמצאת כעת כדי להפריש חלה, האם מותר למשרתת להפריש חלה בשביל בעלת הבית? והשיב שמוותר להפריש מדין זכין. אולם הקצות (רמג ס"ק ה) חולק וסובר שלא שייך דין זכין כאשר מוציא מרשותו של חברו. ויוצא שתרומת הדשן סובר כתוס' שזכין עובד מדין אנו סהדי ולכן זה מועיל גם להוציא את הקצות לשיטתו שזכין הוא מגזירת הכתוב והפסוק מלמד רק על זכות לקבל ולא על זכות להוציא.

גבי מתנה דזכות הוא לה - אנו סהדי דניחא לה שתהא שלוחה! ומוכח שהאנו סהדי רק מגלה שזה רצון המקבלת אך בשביל המינוי צריך את החידוש של הפסוק.

¹ חילוק זה מדויק בלשונות רש"י ותוס'. לשון תוס' (כתובות שם) - 'דכין דזכות הוא לו אנו סהדי דעביד ליה שליח! ומוכח שהאנו סהדי מועיל לעצם המינוי. לשון רש"י (ב"מ יא: ד"ה אלא) - '

וכך אמרו חז"ל (יומא ט ע"ב):

דכתיב אם חומה היא נבנה עליה טירת כסף ואם דלת היא נצור עליה לוח ארז, אם עשיתם עצמכם כחומה ועליתם כולכם בימי עזרא - נמשלתם ככסף [שאינו נרקב, כך לא הייתם חסרים שכינה - רש"י], שאין רקב שולט בו, עכשיו שעליתם כדלתות [שער שיש בו שני דלתות, פותח אחד וחבירו סוגר, כך עליתם לחצאין] נמשלתם כארז שהרקב כארז שולט בו [מקצתו תולעת אוכלתו מתוכו ומקצתו קיים, כך קצת חזון שכינה היה שם, וכלו לא היה].

בפרק הבא מופנית הנבואה גם לזרובבל. זרובבל פחת יהודה הוא השלטון המדיני, בעוד יהושע הכהן הגדול הוא השלטון הרוחני. **לא בחיל ולא בכח** - ההנהגה המדינית חייבת להיות כפופה להנהגה הרוחנית. ושניהם נרמזים במראה הנבואה: "ושנים זיתים עליה" כך מבארים המפרשים על הפסוקים בהמשך (פסוקים יא-יד) **"אלה שני בני היצהר"** - שהכוונה למלכות ולכהונה, [ששניהם נמשחים בשמן]. שניהם צריכים לפעול ביחד כדברי חגי הנביא (ב, א-ו):

בְּשִׁבְעֵי בָּעֶשְׂרִים וְאַחַד לַחֲדָשׁ הָיָה דְבַר ה' בְּיַד חֲגִי הַנְּבִיא לֵאמֹר: אֶמֶר נָא אֶל זָרְבָבֶל בֶּן שְׁלֵתִיאֵל פַּחַת יְהוּדָה וְאֶל יְהוֹשֻׁעַ בֶּן יְהוֹצָדָק הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל וְאֶל שְׁאָרֵי הָעָם לֵאמֹר: מִי בְכֶם הַנְּשָׂאֵר אֲשֶׁר רָאָה אֶת הַבַּיִת הַזֶּה בְּכַבּוּדוֹ הִרְאִשׁוּן וּמָה אַתֶּם רֹאִים אִתּוֹ עַתָּה הֲלוֹא כְּמָהוּ בְּאֵין בְּעֵינֵיכֶם: וְעַתָּה חֲזַק זָרְבָבֶל נְאֻם ה' וְחֲזַק יְהוֹשֻׁעַ בֶּן יְהוֹצָדָק הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל וְחֲזַק כָּל עַם הָאָרֶץ נְאֻם ה' וְעֲשׂוּ כִּי אֲנִי אֶתְּכֶם נְאֻם ה' צְבָאוֹת: אֶת הַדָּבָר אֲשֶׁר כָּרַתִּי אִתְּכֶם בְּצֵאתְכֶם מִמִּצְרָיִם וְרוּחִי עִמָּדְתָּ בְּתוֹכְכֶם אֶל תִּירְאוּ:

אמנם, בפועל הייתה תקופת בית המקדש השני פחות מוצלחת מתקופת הבית הראשון, הן מבחינת השראת השכינה, והן מבחינת השילטון המדיני, והיה מקום לחשוב ששבי ציון נחלו כישלון. על זה בא הנביא זכריה ואומר: **וַיְהִי דְבַר ה' אֵלַי לֵאמֹר: יְדִי זָרְבָבֶל יִסְדֹּד הַבַּיִת הַזֶּה וַיְדִי תִבְצַעְנָה וַיְבַדְּעָתָּ כִּי ה' צְבָאוֹת שְׁלַחְנִי אֵלֵיכֶם: כִּי מִי בַז לְיוֹם קִטְנוֹת** [כשהתחילו לבנות את הבית השני, היו שלא החשיבו את זה, מחמת כל הקשיים והעניות שהיתה אז - מפרשים] **וְשָׁמְחוּ וְרָאוּ אֶת הָאֶבֶן הַבְּדִיל בְּיַד זָרְבָבֶל שִׁבְעָה אֶלֶּה עֵינֵי ה' הַמָּה מְשׁוּטְטִים בְּכָל הָאָרֶץ** - עדיין חייבים לשמוח גם בהישגים הלכאורה חלקיים, מפני שהם הבסיס לגאולה השלימה.

אולי זה הקשר לחנוכה. גם בימי החשמונאים היו העם בשפל רוחני, כשרבים מהם מתיוונים, ולכאורה אין לישראל זכות להיגאל. אך הקב"ה מחליט להביא גאולה על ידי בני חשמונאי, ואף היא בתחום הרוחני והמדיני כאחד. גם כאן הייתה הזדמנות להתרומם ולהתאחד, שבסופו של דבר לא צלחה (התפוררות בית חשמונאי והמלחמות בינם לבין עצמם עד שהושמדו על ידי הורדוס) - ומכל מקום, ראו חז"ל חשיבות רבה להנציח את כל הניסים והנפלאות שאירעו אז.

אולי כדי ללמדנו, ש"לא בחיל ולא בכח כי אם ברוחי" - אכן צריך חיל וכח, אבל הם קומה שניה, בעוד הרוח של תורת ה' היא הבסיס לכל גאולה, שתבוא במהרה בימינו, אמן.

אחורה נא

חידות בתנ"ך // דוד פריש

תשובות לפרשת וישלח:

1. איוב
2. א. נישואי דוד עם בנות שאול ב. כהן הבעל
3. מגילת אסתר
4. ספר הושע

העמק שאלה | התשובה: **400 איש**:

התקבצו במדבר מעירם הם בורחים- 400 איש באו אל דוד אל מערת עדולם.

באו למפגש מחודש בין אחים- עשו בא למפגש עם יעקב "וארבע מאות איש עמו".

ניבאים דברים טובים אך לא נכוחים- 400 ניבאים השקר שנבאו לאחאב לפני במלחמה בה מת.

נשארו הם לבדם מבין הנימחים- במלחמת דוד בעמלק כתוב: "ולא נמלט מהם איש כי אם ארבע מאות איש נער..."

חידות לפרשת וישב:

- א. "וישראל אהב את יוסף מכל בניו... ועדה לו כתונת פסים" למי עוד בתנך היה כתונת פסים?
- ב. "ויאמר את אחי אנכי מבקש הגידה נא לי איפה הם רועים" איזה עוד 3 אנשים בתנך השתמשו במילים "הגידה נא לי"?
- ג. "ויקרב יעקב שיחותיו וישם שק בנותינו ויתאבל על בנו ימים רבים". א. על מי נאמר: "ויתאבל... ימים רבים ויבואו אחיו לנחמו"? ב. על מי נאמר: "וישם שק על בשרו"?
- ד. "ויהי ביום השלישי יום הולדת את פרעה..." היכן עוד בתנך מוזכר הביטוי "יום הולדת"?

העמק שאלה:

ניתן כדבר שבעיני ה' תועבה
הועלה פעם באש פעם בלהבה
נשלח שי למלך ביד גומלו הטובה
הובא לאישה שמבעלה נגנבה

